

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА» І «БЕЗПЕЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА»

ЄФІМОВА Г. В., МАРУЩАК С. М.

УДК 330.115:658.1

Єфімова Г. В., Марущак С. М. Визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства»

Необхідність цього дослідження пояснюється розбіжністю думок стосовно розуміння категорії «економічна безпека підприємства», з одного боку, і недостатньо дослідженим питанням поєднання процесу розвитку підприємства з необхідним завданням забезпечення високого рівня його економічної безпеки, з іншого. Аналізуючи, систематизуючи та узагальнюючи результати наукових досліджень, було визначено, що економічна безпека підприємства – це економічна категорія, яка характеризує умови функціонування підприємства. Сприятливі умови функціонування забезпечують підприємству високий рівень стабільності та стійкості, можливість самореалізації та розширеного самовідтворення. Це стає можливим, якщо підприємство здатне протистояти зовнішнім загрозам і запобігати внутрішнім. Оскільки розвиток підприємства – це об'єктивний процес, який протікає в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища, він супроводжується системою загроз, від яких підприємство має захищати система економічної безпеки. З огляду на зазначене, безпечний розвиток підприємства – це процес послідовних переходів системи господарювання від одного стану до іншого, якісно не гіршого, ніж попередній, який передбачає продукування нових цілей та створення безпечних умов для переходу від однієї конкретної мети, досягнутої в процесі функціонування підприємства, до іншої. Запропоновані визначення дозволяють в подальшому досліджувати такі суттєві питання методології управління безпечним розвитком підприємства, як діагностика його рівня та планування.

Ключові слова: безпека, економічна безпека підприємства, загрози, умови функціонування підприємства, розвиток, безпечний розвиток підприємства.
Табл.: 2. **Бібл.:** 16.

Єфімова Ганна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії, Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова (пр. Героїв Сталінграда, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: efimova.ann.10@gmail.com

Марущак Світлана Миколаївна – старший викладач, кафедра економічної теорії, Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова (пр. Героїв Сталінграда, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: marguerite13@mail.ru

УДК 330.115:658.1

Єфімова А. В., Марущак С. Н. Определение категорий «экономическая безопасность предприятия» и «безопасное развитие предприятия»

Необходимость этого исследования объясняется расхождением мнений относительно понимания категории «экономическая безопасность предприятия», с одной стороны, и недостаточно исследованным вопросом сочетания процесса развития предприятия с необходимой задачей обеспечения высокого уровня его экономической безопасности, с другой. Анализируя, систематизируя и обобщая результаты научных исследований, было определено, что экономическая безопасность предприятия – это экономическая категория, характеризующая условия функционирования предприятия. Благоприятные условия функционирования обеспечивают предприятие высокий уровень стабильности и устойчивости, возможность самореализации и расширенного самовоспроизводства. Это становится возможным, если предприятие способно противостоять внешним угрозам и предотвращать внутренние. Поскольку развитие предприятия – это объективный процесс, который протекает в условиях неопределенности и изменчивости внешней и внутренней среды, он сопровождается системой угроз, от которых предприятие должна защищать система экономической безопасности. Учитывая сказанное, безопасное развитие предприятия – это процесс последовательных переходов системы хозяйствования от одного состояния к другому, качественно не худшему, чем предыдущее, который предусматривает продуцирование новых целей и создание безопасных условий для перехода от одной конкретной цели, достигнутой в процессе функционирования предприятия, к другой. Предложенные определения позволяют в дальнейшем исследовать такие существенные вопросы методологии управления безопасным развитием предприятия, как диагностика его уровня и планирование.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность предприятия, угрозы, условия функционирования предприятия, развитие, безопасное развитие предприятия.
Табл.: 2. **Библ.:** 16.

Єфімова Анна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії, Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова (пр. Героїв Сталінграда, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: efimova.ann.10@gmail.com

Марущак Світлана Миколаївна – старший преподаватель, кафедра экономической теории, Национальный университет кораблестроения им. Адмирала Макарова (пр. Героев Сталинграда, 9, Николаев, 54025, Украина)

E-mail: marguerite13@mail.ru

UDC 330.115:658.1

Yefimova H. V., Maruschak S. M. Definition of the «Economic Security of an Enterprise» and «Safe Development of an Enterprise» Notions

The necessity of this study is explained by difference of opinions regarding understanding of the “economic security of an enterprise” notion, on the one hand, and the poorly studied issue of a combination of the process of enterprise development with a necessary task of ensuring a high level of its economic security, on the other hand. Analysing, systemising and generalising results of scientific studies, the article identifies that economic security of an enterprise is an economic category, which characterises the enterprise functioning conditions. Favourable conditions of functioning ensure a high level of stability and steadiness of an enterprise and its ability of self-realisation and expanded self-reproduction. This becomes possible if an enterprise is capable of resisting external threats and preventing internal ones. Since development of an enterprise is an objective process, which takes place under conditions of uncertainty and changeability of external and internal environments, it is accompanied with a system of threats, which the system of economic security should protect an enterprise from. Taking into account the above, safe development of an enterprise is a process of consecutive transitions of the economic system from one state to another, which is not of a poorer quality than a previous one, which envisages producing new goals and creation of safe conditions for transition from one specific goal, achieved in the process of enterprise functioning, to another. The proposed definitions allow consideration of such significant issues of methodology of management of safe development of an enterprise as the diagnostics of its level and planning.

Key words: security, economic security of an enterprise, threats, conditions of enterprise functioning, development, safe development of an enterprise.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 16.

Yefimova Hanna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (pr. Geroyiv Stalingrada, 9, Nikolaev, 54025, Ukraine)

E-mail: efimova.ann.10@gmail.com

Maruschak Svitlana M. – Senior Lecturer, Department of Economic Theory, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (pr. Geroyiv Stalingrada, 9, Nikolaev, 54025, Ukraine)

E-mail: marguerite13@mail.ru

Сучасна українська економіка характеризується постійними змінами, викликаними зовнішніми та внутрішніми чинниками. З одного боку, ці зміни зумовлюються бажанням і необхідністю бути частиною світової економічної спільноти, відповідати її вимогам, з іншого – необхідністю задовольняти потреби українського суспільства в плані досягнення вищого рівня життя, стабільності і еволюції. У наявній ситуації окреме підприємство аби відповідати вимогам сьогодення, успішно конкурувати і виконувати свою місію, має також змінюватися в плані адаптації або випереджати такі зміни. Необхідність адаптації підприємства, його випереджаючої керованої еволюції, управління змінами можна розглядати як елементи процесу розвитку підприємства, що зумовлює інтерес до питань управління цим процесом.

Перед більшістю підприємств, які функціонують в ринковому середовищі, виникає потреба протистояти значній кількості загроз, кожна з яких може негативно впливати на ефективність їх розвитку. Контакткування з клієнтами, споживачами, партнерами, конкурентами, державними органами й іншими учасниками зовнішнього оточення постійно призводить до виникнення небажаних наслідків, тому передбачення цих обставин є необхідним, оскільки успішне їх вирішення дозволить не лише отримати позитивні результати підприємницької ініціативи, а й зберегти право на функціонування. У таких умовах потрібно розробляти заходи щодо завчасного виявлення загроз, прогнозувати рівень їх впливу та розробляти заходи щодо їх нейтралізації. Спрямованість діяльності підприємства на захист від різного роду загроз втілює в собі категорія «економічна безпека підприємства». Необхідність досягнення високого рівня економічної безпеки підприємства нерозривно пов'язана з процесом його розвитку, що дозволяє говорити про безпечний розвиток підприємства.

Зважаючи на наведене, визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства» є актуальним науковим завданням.

Питання розвитку підприємства становлять постійний інтерес багатьох вчених. Результати їх досліджень знайшли відображення в працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як Р. Акофф, М. Афанасьєв, В. Василенко, В. Верба, С. Дунда, О. Раєвнева та ін. Багато досліджень присвячено питанням інноваційного розвитку підприємства, сталого розвитку підприємства, управлінню розвитком підприємства на стратегічному рівні, що відображається в працях українських та російських науковців О. Клімової, Л. Корнійчук, О. Кучерової, І. Шаніна, В. Рябова та багатьох ін. Незважаючи на досить ґрунтовне дослідження багатьох теоретичних питань процесу розвитку, до цього часу тривають дискусії щодо розуміння власне поняття «розвиток підприємства». А питання безпечного розвитку підприємства практично не досліджуються.

Надзвичайно багато досліджень теоретичних і практичних основ економічної безпеки підприємства, що відображається в працях Е. Олейникова, Г. Іващенко, Н. Карачиної, Н. Прус, І. Сорокіної, П. Фісуненко, О. Яременко, Т. Кузенко, М. Бендікова та ін., свідчить про актуальність даного питання на сьогоднішні. Вивчення публікацій з

даних питань дозволило проаналізувати велику кількість різних визначень категорії «економічна безпека підприємства». У даному випадку думки авторів суттєво різняться, що вимагає доопрацювання даного питання. Тим більше уваги вимагає розробка як в теоретичному, так і в практичному аспектах питання поєднання процесів розвитку підприємства й умов безпеки його функціонування, тобто питання безпечного розвитку підприємства, що й зумовило вибір мети дослідження.

Метою статті є визначення сутності категорій «економічна безпека підприємства», пов'язану з виявленням і запобіганням загрозам, і «безпечний розвиток підприємства» шляхом поєднання уявлень про розвиток підприємства в цілому та його економічну безпеку.

Категорія «безпека» входить до числа базових потреб людини, створюваних нею спільнот й інститутів і соціуму в цілому. Завдання розкриття сутності категорії «економічна безпека підприємства» ускладнюється тим, що вона, на думку переважної більшості дослідників, має охоплювати різні сторони діяльності підприємства і якомога повніше. Такий підхід породжує велику кількість в певному сенсі схожих, або, навпаки, різних визначень категорії економічної безпеки підприємства. Однозначне ж розуміння її сутності важливе для подальшої розробки методології управління як самою економічною безпекою, так і безпечним розвитком підприємства, зокрема в плані необхідності діагностики та планування заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Сучасне підприємство – це складна відкрита виробничо-господарська і соціальна система, яка складається із взаємозалежних частин, діяльність яких впливає на кінцевий результат виробництва; взаємодіє із зовнішнім оточенням; здійснює діяльність, спрямовану на задоволення потреб суспільства (зовнішнього середовища); реагує на зміну зовнішнього оточення і самостійно забезпечує свій розвиток (має властивість самоорганізації) [6]. Функціонування будь-якої системи супроводжується впливом різних чинників, у тому числі – різноспрямованих. Захист від впливу небажаних чинників дозволить системі нормально функціонувати, тобто в плані управління безпекою варто детально розглянути умови, що відповідають нормальному функціонуванню підприємства, класифікувати впливи, виділити небажані та спланувати заходи їх нейтралізації. Безпека – це такий стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до її погіршення або до неможливості її функціонування і розвитку [9]. Підприємство як відкрита система зазнає впливу зовнішнього середовища, що відповідає зовнішнім чинникам економічної безпеки. Усередині системи також можуть виникати протиріччя – суть впливу внутрішніх чинників на її стан. Якщо вплив того чи іншого чинника не приводить до погіршення стану, то це відповідає визначенню стану – «безпека». У даному визначенні розглядається можливість розвитку системи за умов її безпеки, що пов'язує категорії розвитку і безпеки.

Аналіз наукових статей, монографій, доповідей дозволяє співставити велику кількість різних визначень

економічної безпеки підприємства. Базовим є визначення економічної безпеки підприємства як стану певного об'єкта, не завжди підприємства чи його діяльності, або як захищеності від певних впливів, або як «стан захищеності» (табл. 1, табл. 2).

Окрім такої особливості, як формулювання «стан – захищеність», окремо варто виділити підхід, який в літературі називають ресурсно-функціональним. У таких означеннях автори оперують поняттям корпоративних ресурсів. Ми погоджуємось з висновком С. Ареф'єва про те, що найбільш поширеним є визначення економічної безпеки підприємства як стану ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки і устаткування, прав) й існуючої ринкової можливості, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [2]. Спільними рисами таких визначень є вимога високої ефективності використання корпоративних ресурсів, чи просто ресурсів і можливостей для «стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому». Є. Олейников, С. Покропивний, О. Іляшенко, Т. Кузенко вказують як мету захист від загроз [8], А. Судоплатов, І. Ципіна та Ю. Кваша не розглядають види безпек підприємства. У всіх таких визначеннях економічна безпека підприємства фіксується як стан.

Можна об'єднати в групу авторів, які визначають економічну безпеку підприємства як систему заходів

активної дії. Це: О. Раздіна, К. Половнев, Н. Реверчук, С. Ареф'єв. На нашу думку, спільний недолік такого підходу в тому, що вони визначають процес забезпечення економічної безпеки підприємства, а не саму суть досліджуваного.

Існує ціла низка визначень економічної безпеки підприємства, які не можна віднести до жодної з вже визначених груп. Наприклад: такий стан управлінської системи підприємства, за якого досягається ефективне управління ресурсами і є можливість адекватно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та проектувати можливі загрози і реакцію на них з метою забезпечення безкризового розвитку підприємства [15]; стійке, яке протидіє впливу руйнівних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, поточне функціонування підприємства за умови максимально безризикового використання ресурсів і можливостей, орієнтації на базові цілі та стратегію, наслідком чого є нарощування високого потенціалу розвитку» [16].

Проти визначень, в яких не вказується об'єкт, безпека якого розглядається, наведемо висловлювання Г. А. Атаманова: «безпеки взагалі» не може бути. Може бути тільки безпека когось-небудь або чогось-небудь. Визначення об'єкта безпеки, коректне і повне виявлення його структурних частин і визначення прийнятного рівня їх безпеки за умови збереження функціональності та структурної цілісності об'єкта як єдиного цілого, є початковою умовою забезпечення безпеки [3]. Об'єктами безпеки можуть бути предмети, їх властивості, функції, проце-

Таблиця 1

Аналіз визначення економічної безпеки підприємства як стану

Об'єкт безпеки	Джерело небезпеки	Мета забезпечення безпеки	Автор
Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів	Загрози	Забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому	Є. Л. Олейников
Господарський суб'єкт	Небажані зміни	Високий ступінь захищеності життєво важливих компонентів структури та діяльності підприємства	Г. Б. Клейнер
Корпоративні ресурси і підприємницькі можливості	Внутрішні та зовнішні загрози	Гарантія найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей для стабільного функціонування і динамічного розвитку підприємства	С. Ф. Покропивний
Господарський суб'єкт	Небезпеки і загрози або інші непередбачені обставини	Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення або захисту в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику	О. А. Грунін
Ефективно використання ресурсів і наявних ринкових можливостей	Внутрішні та зовнішні загрози	Тривале виживання та стійкий розвиток підприємства на ринку відповідно до обраної місії	Т. Б. Кузенко
Підприємство	Небезпека	При максимально ефективному використанні ресурсів уникнення, послаблення або локалізація небезпеки, реалізація мети діяльності в умовах конкурентного середовища за допомогою методів сучасного менеджменту	О. Ф. Яременко

си і навіть стосунки. Вибір об'єкта визначає зміст робіт щодо забезпечення його безпеки. Якщо врахувати, що на підприємстві рішення приймає керівництво – група людей, реалізують рішення працівники – соціальна група, суб'єктом економічної безпеки підприємства має бути саме підприємство як група керівників і працівників.

він опанував в процесі його самореалізації, і які він, таким чином, у змозі контролювати, є безпека суб'єкта, безпека його діяльності.

Звідси випливає, що *безпека – це умови існування суб'єкта, контрольовані ним*. Знаходиться у безпеці – означає знаходитися у безпечних умовах, тобто в

Таблиця 2

Аналіз визначення економічної безпеки підприємства як захищеності

Об'єкт захисту	Джерело небезпеки	Додаткові умови	Автор
Діяльність	Негативний вплив зовнішнього середовища	Здатність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватись до умов, які не впливають негативно на його діяльність	Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов
Діяльність	Негативний вплив зовнішнього середовища	Здатність швидко усунути порізному варіантні чи погрози, пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності	Д. Ковалев, Т. Сухарукова
Науково-технічний, технологічний, виробничий і кадровий потенціал підприємства	Пряма (активна) або непряма (пасивна) економічна загроза, наприклад, пов'язана з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища	Здатність до відтворення	М. А. Бендіков
Потенціал	Негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, прямих чи непрямих економічних загроз	Здатність підприємства до відтворення	Ф. І. Євдокімов, Е. В. Мізіна
Життєво важливі інтереси Підприємницька структура, кадровий та інтелектуальний потенціал, інформація, технологія, капітал і прибуток	Внутрішні та зовнішні загрози	Забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного та соціального характеру	С. Л. Меламедов
Потенціал підприємства – виробничий, організаційно-технічний, фінансово-економічний, соціальний	Негативна дія зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз	Здатність суб'єкта до відтворення	В. Л. Ортинський, І. С. Керницький

У багатьох наукових дослідженнях в галузі теорії безпеки вона визначається як захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Під інтересами розуміють сукупність потреб того або іншого суб'єкта безпеки. За словами Г. Іващенко, завдання суб'єкта – самореалізація, самовідтворення, бажано – розширене. Необхідність такого самовідтворення суб'єкта, що усвідомлюється як мета, є можливість. Перетворення можливості на дійсність відбувається за наявності певних умов. Система діяльності – це система взаємодії суб'єкта і умов, в яких він існує, самореалізується. Якщо наявні умови (у тому числі й створені самим суб'єктом) дозволяють перетворити самореалізацію суб'єкта з можливості в дійсність, це означає, що така сукупність умов була для неї в цілому сприятливою [10, 11]. Суб'єкт, за визначенням, виступає в цьому процесі як активна сторона. Він прагне опанувати в тій або іншій формі умови своєї самореалізації. Певну їх кількість він опановує теоретично, деяку кількість сприятливих умов він створює сам, виходячи зі своїх цінностей, на основі теоретичного оволодіння цими умовами. Сукупність умов існування суб'єкта, які

таких, які суб'єкт в змозі контролювати в процесі своєї діяльності. Забезпечення безпеки, у свою чергу, є процес створення сприятливих умов діяльності.

Оскільки для кожного суб'єкта кількість умов, в яких він самореалізується, є практично нескінченною, а його можливості завжди обмежені, то може йтися тільки про той або інший рівень безпеки, і, значить, так або інакше, про відносну безпеку суб'єкта, внаслідок того, що суб'єкт принципово не в змозі контролювати усі умови власного існування [12].

Суть категорії економічна безпека підприємства в тому, що підприємство має на меті збереження свого потенціалу та його розвиток, розвиватись, щонайефективніше використовувати наявні можливості – ресурси, здібності. Тому економічна безпека підприємства – це економічна категорія, яка характеризує умови функціонування підприємства, контрольовані або не контрольовані ним. Знаходиться у безпеці – означає сприятливі умови. Таке тлумачення категорії дозволяє говорити про процес забезпечення економічної безпеки, тобто, про створення чи забезпечення певних умов діяльності. Звідси ж випливає, що оскільки з часом умови зміню-

ються, то й рівень економічної безпеки – показник, що характеризує умови функціонування підприємства, з часом змінюється.

Авторське трактування категорії «економічна безпека підприємства» Н. Карачіної [12], хоч і не враховує можливості підприємства щодо підтримки та забезпечення своєї економічної безпеки, але визначає можливість управління нею та окреслює необхідність цього: «... стан потенційної або відносної захищеності підприємства, який забезпечує незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати і підтримувати вплив в певних межах». Звідси стає зрозуміло, що існує певна межа, яка розділяє задовільний та незадовільний рівень економічної безпеки і при цьому дозволяє підприємству розвиватись.

Враховавши думку Н. Прус про те, що це – комплексна характеристика досягнутих та очікуваних результатів діяльності підприємства, яка зумовлена узгодженням цілей та передбачає раціональне використання ресурсів [13], зробимо висновок: *економічна безпека підприємства* – це економічна категорія, яка характеризує умови функціонування підприємства, не контрольовані або контрольовані ним, що забезпечують йому певний рівень стабільності та стійкості, можливість самореалізації та розширеного самовідтворення шляхом протистояння зовнішнім загрозам і запобігання внутрішнім при наявності відповідних ресурсів.

З огляду на те, що розвиток, як загальний принцип існування матеріальних і духовних систем, є об'єктивним процесом, що неодмінно супроводжується переходом предмета розвитку в сферу невизначеності, виникає потреба у визначенні категорії «безпечний розвиток підприємства». Адже невизначеність і мінливість закономірно породжує систему загроз, від яких підприємство має захищати його система економічної безпеки.

Розвиток – це категорія діалектики, що виражає процес руху, зміни матеріальних і духовних систем [1]. Вона дозволяє описувати мінливість всесвіту. С. Дунда описує категорію «розвиток» як зміну процесу або явища від простішого до складнішого [7]. В. Василенко пояснює його як процес змін, що ведуть до підвищення опірності й життєвості системи, здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища [4].

У філософському розумінні розвиток є властивістю матерії й свідомості та є незворотною, спрямованою, закономірною зміною матеріальних та ідеальних об'єктів, і лише одночасна наявність усіх трьох зазначених властивостей відрізняє процеси розвитку від інших змін [5]. На відміну від простих явищ руху, зумовлених винятково дією зовнішніх сил, розвиток є природним процесом самоорганізації, коли внутрішній стан системи стає джерелом якісних поліпшень. В. Верба під розвитком підприємства пропонує розуміти перехід системи господарювання в новий стан внаслідок незворотних, спрямованих, закономірних змін техніки, технології, організації праці та управління [5]. Незворотність змін полягає у нерівноважності та несиметричності їх у часі, що виявляється в неможливості підприємства повернутися у вихідний стан, з якого розпочалися

зміни, адже перетворення відбуваються не тільки у внутрішньому, а й у зовнішньому середовищі. Якщо зміни є зворотними, вони відображають функціонування системи (циклічне відтворення функцій системи). Спрямованість розвитку позначається в цілеспрямованому русі підприємства за обраним вектором, дотриманні цього напрямку, незважаючи на певні флуктуації та випадковий коливання. За відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішню взаємопов'язану лінію. Закономірність змін зумовлена не випадковістю процесів розвитку, причино-наслідковим їх характером, незважаючи на певні елементи хаосу й непередбачуваності в зовнішньому і внутрішньому середовищах підприємства. Відсутність закономірності у змінах характерна для випадкових процесів катастрофічного типу.

Варто зазначити, що підприємство як система одночасно перебуває в процесі розвитку і процесі функціонування. О. Раєвнева пояснює розвиток підприємства як «середовища, в якому протікає процес функціонування» [14], або як процес послідовних переходів від одного стану до іншого, які відповідають особливостям зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства. Автор стверджує, що процес функціонування відображає діяльність підприємства з досягнення конкретної мети, а процес його розвитку передбачає продукування нових цілей залежно від мінливих умов, а також створення умов для переходу від однієї мети до іншої.

З вищесказаного під розвитком підприємства доцільно розуміти процес послідовних переходів системи господарювання від одного стану до іншого внаслідок незворотних, спрямованих, закономірних змін техніки, технології, організації праці та управління, який залежно від мінливих умов передбачає продукування нових цілей та створення умов для переходу від однієї конкретної мети, досягнутої в процесі функціонування підприємства, до іншої.

При цьому важливо щоб процесу розвитку підприємства ніщо не загрожувало. В іншому випадку підприємство втрачатиме можливість досягнення наступної мети і припиняє своє функціонування. Цим пояснюється необхідність визначення категорії «безпечний розвиток підприємства».

А відтак, безпечний розвиток підприємства – це процес послідовних переходів системи господарювання від одного стану до іншого, якісно не гіршого ніж попередній, внаслідок незворотних, спрямованих, закономірних змін техніки, технології, організації праці та управління, який передбачає продукування нових цілей та створення безпечних умов для переходу від однієї конкретної мети, досягнутої в процесі функціонування підприємства, до іншої.

ВИСНОВКИ

Розвиток підприємства – це безупинний процес, результативність якого залежить від здатності підприємства мати високий рівень економічної безпеки, тобто створювати власними силами сприятливі для діяльності умови, що, у свою чергу, означає протистояння зовніш-

нім загрозам і запобігання внутрішнім. Тобто, економічна безпека підприємства забезпечує йому прогресивний розвиток, а розвиток підприємства має бути безпечним. У подальшому, спираючись на дане визначення безпечного розвитку, можна досліджувати питання діагностики його рівня та планування процесу управління ним. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Акофф Р.** Акофф о менеджменте / Р. Акофф / Пер. с англ. – С.-Пб. : Питер, 2002. – 448 с.
2. **Арефьев С. О.** Определение категории «экономическая безопасность предприятия» / С. О. Арефьев // Бизнес Информ. – 2009. – № 3. – С. 82 – 85.
3. **Атаманов Г. А.** Диалектика безопасности / Г. А. Атаманов // Национальная безопасность России в перспективах современного развития. – Саратов : ООО Изд-во «Научная книга», 2005. – С. 21 – 27.
4. **Василенко В. А.** Диагностика устойчивого развития предприятий / В. А. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2005. – 142 с.
5. **Верба В. А.** Управление развитием компании : навч. посіб. / В. А. Верба, О. М. Гребешкова. – К. : КНЕУ, 2011. – 482 с.
6. **Грецак М. Г.** Внутрішній економічний механізм підприємства / М. Г. Грецак, О. М. Гребешков, О. С. Коцюба. – К. : КНЕУ, 2001. – 228 с.
7. **Дунда С. П.** Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С. П. Дунда // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : збірник наук. праць : Вип. 32. – Київ : НАУ, 2011. – С. 70 – 75.
8. **Экономическая и национальная безопасность :** учебник / Под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 768 с.
9. **Заплатинский В. М.** Терминология науки о безопасности / В. М. Заплатинский // *Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie «Bezpečnostna veda a bezpečnostne vzdelanie»*. – Liptovsky Mikulas : AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006. – С. 12.
10. **Иващенко Г. А.** Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» / Г. А. Иващенко, О. Ф. Ярошенко // Бизнес Информ. – 2011. – № 9. – С. 129 – 131.
11. **Иващенко Г. В.** О понятии «безопасность» / Г. В. Иващенко // Теоретический журнал *Credo new*. – 2000. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/207/25>
12. **Карачина Н. П.** Термінологічний взаємозв'язок категорій в контексті економічної безпеки / Н. П. Карачина // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент» : збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Частина 2. – Луцьк, 2010.
13. **Прус Н. В.** Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства / Н. В. Прус // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля № 3(157). Частина 2. – Луганськ : Видавництво СХУ ім. В. Даля, 2011.
14. **Раевнева О. В.** Управление развитием предприятия: методология, механизмы, модели / О. В. Раевнева. – Х. : ВД «ИЖЕК», 2006. – 496 с.
15. **Сорокіна І. В.** Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / І. В. Сорокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 114 – 122.
16. **Фісуненко П. А.** Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства / П. А. Фісунен-

ко, В. В. Нагорний, В. Ф. Левченко // Економічний простір. – 2008. – № 1. – С. 139 – 144.

REFERENCES

- Ackoff, R. *Ackoff o menedzhmente* [Ackoff about management]. St. Petersburg: Piter, 2002.
- Arefev, S. O. "Opredelenie kategorii «ekonomicheskaia bezopasnost predpriiatiia»" [Defining the category of "economic security"]. *Biznes Inform*, no. 3 (2009): 82-85.
- Atamanov, G. A. "Dialektika bezopasnosti" [Dialectics security]. In *Natsionalnaia bezopasnost Rossii v perspektivakh sovremennogo razvitiia*, 21-27. Saratov: Nauchnaia kniga, 2005.
- Dunda, S. P. "Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «rozvytok pidpriemstva»" [Theoretical approaches to the definition of "enterprise development"]. *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury*, no. 32 (2011): 70-75.
- Ekonomicheskaia i natsionalnaia bezopasnost* [Economic and national security]. Moscow: Ekzamen, 2004.
- Fisunenko, P. A., Nahorni, V. V., and Levchenko, V. F. "Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Current approaches to determining the nature of economic security]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 1 (2008): 139-144.
- Hreshchak, M. H., Hrebeshkov, O. M., and Kotsiuba, O. S. *Vnutrishnii ekonomichnyi mekhanizm pidpriemstva* [Inner Economic Mechanism of the company]. Kyiv: KNEU, 2001.
- Ivashchenko, H. A., and Yaroshenko, O. F. "Identyfikatsiia definitsii «ekonomichna bezpeka pidpriemstva»" [Identification of the definition "economic security"]. *Biznes Inform*, no. 9 (2011): 129-131.
- Ivashchenko, G. V. "O poniatii «bezopasnost»" [On the concept of "security"]. <http://credonew.ru/content/view/207/25>.
- Karachyna, N. P. "Terminologichnyi vzaيمozv'язok katehorii v konteksti ekonomichnoi bezpeky" [Terminology relationship categories in the context of economic security]. *Ekonomichni nauky*, vol. 2, no. 7 (26) (2010).
- Prus, N. V. "Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Theoretical aspects of economic security]. *Visnyk SNU im. V. Dalia*, vol. 2, no. 3 (157) (2011).
- Raevnieva, O. V. *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli* [Management of enterprises: methodology and mechanisms, models]. Kharkiv: INZhEK, 2006.
- Sorokina, I. V. "Teoretyko-metodolohichni aspekty formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Theoretical and methodological aspects of the system of economic security]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 12 (2009): 114-122.
- Verba, V. A., and Hrebeshkova, O. M. *Upravlinnia rozvytkom kompanii* [Management of the company]. Kyiv: KNEU, 2011.
- Vasilenko, V. A. *Diagnostika ustoychivogo razvitiia predpriiaty* [Diagnosis of sustainable development of enterprises]. Kyiv: TsUL, 2005.
- Zaplatskiy, V. M. "Terminologiiia nauki o bezopasnosti" [Terminology of the science of safety]. *Bezpečnostna veda a bezpečnostne vzdelanie*. Liptovsky Mikulas: AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006.12.